

คุณลักษณะของผู้นำสังคมในอุดมคติตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา
The Characteristic of Social Leader in The Ideal of Buddhist's doctrine

ไกรฤกษ์ ติลาคม¹

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่อง “ผู้นำสังคมในอุดมคติ” ในคำสอนเชิงปรัชญาของพระพุทธศาสนา โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาคือ เอกสารคำสอนของพุทธปรัชญาในคัมภีร์พระไตรปิฎก รวมถึงอรรถาธิบายและทัศนะของนักคิดนักวิชาการยุคหลังที่เกี่ยวข้อง

ผลการศึกษาพบว่า ผู้นำสังคมในอุดมคติเชิงพุทธที่จะสามารถแก้ปัญหาวิกฤตสังคมได้นั้น ต้องมีคุณลักษณะของความเป็นผู้นำที่เข้มแข็ง ประกอบด้วยปัญญาและคุณธรรมอย่างสูง สามารถแสวงหาทีมงานที่ดีมีประสิทธิภาพได้ เมื่อผู้นำระดับสูงมีความเข้มแข็งในความซื่อสัตย์สุจริตแล้ว ผู้นำระดับกลางและผู้นำระดับล่างก็จะเข้มแข็งตามไป เมื่อผู้นำเข้มแข็ง ชุมชนก็เข้มแข็ง และความเข้มแข็งในทางคุณธรรมจริยธรรมนี้ก็จะกลายเป็นกระแสหลักของสังคมตั้งแต่ ระดับบุคคล ระดับครอบครัว ระดับชุมชน ระดับสังคม และระดับประเทศชาติ อันจะเป็นการแก้ปัญหาและพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ : ผู้นำสังคม, พระพุทธศาสนา, อุดมคติ, ปัญหาสังคม

¹ อาจารย์ประจำกลุ่มวิชาจริยธรรมกับชีวิต สาขาวิชามนุษยศาสตร์ หมวดวิชาศึกษาทั่วไป มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี, นักศึกษาปริญญาเอก สาขาวิชาปรัชญาและศาสนา คณะปรัชญาและศาสนา มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น

Abstract

This research aims to study the concept of “Ideal social leader” in Buddhist philosophy. This is a qualitative research. The data which are used in this research were gathered from numerous doctrines of Buddhist philosophy which appeared in the Tripitaka, its commentaries and the related thoughts of Buddhist scholars in modern age.

The result shows that the “Ideal social leader”, according to Buddhism, who will be able to solve the social crisis shall have a strong characteristic which composed of high standard of intellectual and morality and also able to form a good an effective teamwork. The strength and honesty of the top leader will affect the character of the middle and lower level leader which will leads to an ethical strengthened community. This ethical strengthening will turn to be the social mainstream which will be used as a tool for a sustainable problem solving and development starting from the level of individual, family, community, social and, finally, to the national level.

Keywords : Social leader, Buddhism, Ideal, Social problems.

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในระบบการปกครองทุกระดับ ผู้นำสังคมเป็นผู้มีบทบาทสำคัญต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนในทุกๆ ด้าน เพราะผู้นำสังคมเป็นผู้ที่กำหนดแนวนโยบายในการบริหารประเทศ อาทิ ด้านการปกครอง การศึกษา การสาธารณสุข วัฒนธรรมประเพณี การทหาร และความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ เป็นต้น ฉะนั้น ผู้นำจึงมีส่วนสำคัญในเรื่องของชีวิตความเป็นอยู่ เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมประเพณี สุขภาพอนามัยชุมชน การหล่อหลอมคนในสังคมด้วยระบบการศึกษา การคุ้มครองความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ตลอดจนการคุ้มครองความปลอดภัยจากการรุกรานของต่างชาติด้วย

เพราะผู้นำมีบทบาทสำคัญเช่นนี้เอง ทุกสังคมจึงใฝ่ฝันที่จะได้ผู้ปกครองที่ดีและมีความสามารถมาปกครอง หากได้ผู้ปกครองที่ไม่ดีมาปกครองย่อมจะส่งผลกระทบต่อประชาชนเป็นอันมากด้วย ยิ่งประเทศใดปกครองโดยระบอบราชาธิปไตยซึ่งมีบุคคลคนเดียวเป็นผู้มีอำนาจสูงสุดยิ่งต้องการผู้นำที่ดีมีความสามารถมากกว่าระบอบใดๆ เพราะหากได้ผู้นำที่ไม่ดีมาปกครองย่อมเกิดโศกนาฏศาสตร์แก่ประชาชนเป็นอันมาก เนื่องจากผู้นำใช้อำนาจตามอำเภอใจคนโดยไม่คำนึงถึงชีวิตจิตใจของประชาชน ส่วนในระบอบประชาธิปไตยเช่นในประเทศไทย ปกครองโดยคณะบุคคลซึ่งมีนายกรัฐมนตรีเป็นประธาน มีคณะรัฐมนตรีเป็นคณะทำงาน ก็ปรากฏว่ามีการตัดสินใจในรูปแบบคณะรัฐมนตรีร่วมกันตัดสินใจในการบริหารประเทศผ่านกระทรวง ทบวง กรม ต่างๆ

ถึงกระนั้นก็ตาม ในอดีตที่ผ่านมาในประวัติศาสตร์การเมืองไทยนั้น การเริ่มต้นของระบอบประชาธิปไตยในไทยก็ยังไม่เป็นประชาธิปไตยเท่าใดนัก เพราะอำนาจปกครองยังอยู่ในมือของกลุ่มของนายทหารและข้าราชการระดับสูงเท่านั้น และมีการทุจริตคอร์รัปชันจำนวนมากและมีการรัฐประหารยึดอำนาจกันเองอยู่บ่อยครั้งในหมู่ของนายทหารและข้าราชการระดับสูง จนกระทั่งถึงสมัยปัจจุบันนี้ก็ไม่ปรากฏว่ามีรัฐบาลไหนที่ไม่มีข่าวเรื่องการทุจริตคอร์รัปชันออกมาเลย แม้กระทั่งการทำรัฐประหารยึดอำนาจรัฐบาลของ พล.อ.ชาติชาย ชุณหะวัณ หรือ รัฐบาลของ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตรก็ด้วยข้อหาในเรื่องของทุจริตคอร์รัปชัน หรือแม้แต่รัฐบาลนายชวน หลีกภัยก็ต้องยุบสภาเพราะปัญหาทุจริตคอร์รัปชัน กรณี สป.ก.4-01 ในรัฐบาลนายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ก็ต้องมีการปรับคณะรัฐมนตรีหลายครั้ง เพราะเหตุเรื่องมีข่าวการทุจริตเกิดขึ้น อาทิ โครงการชุมชนพอเพียงของสำนักนายกรัฐมนตรี กรณีการแจกปลากระป๋องนำเสียบของกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เป็นต้น แต่มีน้อยครั้งนักที่นักการเมืองจะถูกจับดำเนินคดี แต่เกือบทุกคดีที่จับทุจริตได้ในภายหลังนักการเมืองจะหลบหนีออกนอกประเทศแล้วไม่สามารถจับกุมมาดำเนินคดีได้

ดังนั้น ในสังคมไทยผู้นำสังคมทุกระดับ โดยเฉพาะนักการเมือง จึงเป็นบุคคลที่มีบทบาทต่อประเทศทั้งในเชิงสร้างสรรค์และในเชิงทำลายความก้าวหน้าของประเทศ นอกจากนี้ผู้นำในระดับหัวหน้าองค์กรทั้งราชการและเอกชน ตั้งแต่กระทรวง ทบวง กรม กอง ฝ่าย งาน ผู้นำเป็นผู้ที่มีอำนาจในการกำหนด

แนวนโยบายในการบริหารองค์กร เพื่อความสำเร็จขององค์กรที่ตนรับผิดชอบ รวมถึงการเกี่ยวข้องกับผู้คน และชุมชนในองค์กร นอกจากนี้ผู้นำยังเป็นผู้ที่มีความสำคัญต่อสังคม และมีอิทธิพลต่อการกำหนดทิศทาง ในทางการคิดและการดำเนินชีวิตของผู้คนในองค์กรและชุมชนอีกด้วย เพราะฉะนั้น ผู้นำจึงเป็นผู้ที่จะนำพา สังคมไปสู่ความสุขและการพัฒนาที่ยั่งยืน หรือนำไปสู่ความทุกข์เกิดเป็นปัญหาชีวิตและปัญหาสังคมที่ ซับซ้อนมากขึ้นได้ ดังที่พระพุทธองค์ทรงตรัสสอนไว้ในอัมมมิกสูตร ซึ่งว่าด้วยพระราชารู้ไม่ตั้งอยู่ในธรรม และผู้ตั้งอยู่ในธรรม ว่า

“...เมื่อฝูงโคข้ามน้ำไป ถ้าโคจ่าฝูงไปคดเคี้ยว โคทั้งฝูงก็ไปคดเคี้ยวตามกัน ในเมื่อโคจ่า ฝูงไปคดเคี้ยว, ในหมู่มนุษย์ก็เหมือนกัน ผู้ใดได้รับแต่งตั้งให้เป็นใหญ่ ถ้าผู้นั้นประพฤติไม่เป็น ธรรม ประชาชนชาวเมืองนั้นก็ประพฤติไม่เป็นธรรมตามไปด้วย หากพระราชารู้ไม่ตั้งอยู่ใน ธรรม ชาวเมืองนั้นก็อยู่เป็นทุกข์

เมื่อฝูงโคข้ามน้ำไป ถ้าโคจ่าฝูงไปตรง โคทั้งฝูงก็ไปตรงตามกันในเมื่อโคจ่าฝูงไปตรง , ในหมู่มนุษย์ก็เหมือนกัน ผู้ใดได้รับแต่งตั้งให้เป็นใหญ่ ถ้าผู้นั้นประพฤติชอบธรรม ประชาชน ชาวเมืองนั้นก็ประพฤติชอบธรรมตามไปด้วย หากพระราชารู้ตั้งอยู่ในธรรม ชาวเมืองนั้นก็อยู่เป็น สุข...” (อง. จตุกก. 21/70/114-116)

จะเห็นได้ว่า พระพุทธศาสนามีความเห็นที่เห็นว่า ผู้นำเป็นบุคคลที่มีบทบาทสำคัญต่อความสุขและความ ทุกข์ของราษฎรเป็นอย่างมาก จากอดีตที่ผ่านมาจนถึงปัจจุบัน ผู้นำของสังคมไทยทั้งภาครัฐและภาคเอกชน ล้วนแต่มีส่วนสำคัญในการสร้างความเจริญก้าวหน้าของประเทศทั้งสิ้น แต่บางครั้งสังคมของไทยได้รับความ เสียดาย ไม่สงบสุข หรือไม่พัฒนาเท่าที่ควรจะเป็น เป็นเพราะสาเหตุมาจากการขาดคุณธรรม จริยธรรมของผู้ผู้นำนั่นเอง

พระพุทธศาสนามีหลักคำสอนหลายอย่างที่เน้นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตของผู้นำ ตลอดถึงเป็น หลักการในการพิจารณาเลือกผู้นำสังคมได้เป็นอย่างดี อีกทั้งขณะนี้ประเทศไทยเองก็ได้มีคณะกรรมการเพื่อ การปฏิรูปประเทศให้มีความเจริญก้าวหน้าอย่างยั่งยืนหลายคณะ

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงเห็นว่า สมควรอย่างยิ่งที่จะศึกษาคูณลักษณะของผู้นำสังคมในอุดมคติตามหลักคำ สอนของพระพุทธศาสนา เพื่อจะได้ทราบคุณลักษณะที่แท้จริงของบุคคลที่ควรจะเป็นผู้นำสังคมที่จะ สามารถขับเคลื่อนสังคมไทยไปสู่สังคมอุดมคติตามหลักพระพุทธศาสนาได้ และเพื่อที่จะเป็นหลักเกณฑ์ให้ สังคมไทยได้ใช้ในการปฏิรูปการเมืองไทยเพื่อให้ได้ผู้นำที่เป็นคนดีมีคุณธรรมจริยธรรม และประกอบด้วย คุณลักษณะผู้นำสังคมตามอุดมคติของพระพุทธศาสนา อันจะนำพาความสุขความเจริญที่ยั่งยืนให้กับ สังคมไทยต่อไป

คุณลักษณะของผู้นำสังคมในอุดมคติตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา

ความเป็นมาของผู้นำสังคมตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา

ตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาในอัครกัณฐสูตร ได้กล่าวถึงสาเหตุเกี่ยวกับการกำเนิดรัฐไว้ว่า เดิมทีเดิยวมมนุษย์ยังไม่มีสังคม ยังไม่มีระบบการปกครอง มนุษย์อยู่กันตามธรรมชาติ มนุษย์อยู่กันแบบปกคิสุข มีอาหารอุดมสมบูรณ์ดี ไม่มีกฎหมาย ไม่มีบ้านเรือน มนุษย์อาศัยดำรงชีพ อยู่โดยอาศัยอาหารจากดิน เช่น ง้วนดิน กระจับดิน และเครือดิน เป็นต้น ไม่มีการยึดครองที่ดิน ไม่มีการสะสมกักตุนสิ่งต่างๆ เช่นอาหารไว้ในครอบครอง ทุกคนอยู่อย่างสันติ และยึดมั่นในความดีงาม ต่อมาเมื่อมนุษย์มีจำนวนมากขึ้น สังคมขยายมากขึ้น มนุษย์ที่ดีและชั่วก็ปรากฏขึ้น ปัญหาต่างๆ ได้เริ่มตามมา โดยเริ่มจากมีมนุษย์มีความคิดว่าเป็นการลำบากที่จะต้องไปหาอาหารและข้าวสาลีทั้งเวลาเช้า กลางวัน และตอนเย็น จึงได้เก็บข้าวสาลีกักตุนไว้เฉพาะตน เพื่อที่จะสามารถบริโภคได้หลายเวลา ต่อมามีคนเอาอย่างทำตาม จึงเป็นเหตุให้ข้าวสาลีกักตุนไว้ในท้องทุ่งหมดไป (ที.ป.า. 11/127/97-98) และเนื่องมาจากอาหารตามธรรมชาติค่อยๆ หมดไปและประชากรเพิ่มมากยิ่งขึ้น จึงมีการจับจองพื้นที่อันเป็นแหล่งอาหารเพื่อเป็นกรรมสิทธิ์ส่วนตัว ต่อมามนุษย์มีความเห็นแก่ตัว มีความโลภมากขึ้น มีความเกียจคร้าน จึงไปขโมยอาหารของผู้อื่น และเมื่อถูกจับได้ก็ได้นำมาว่ากล่าวตักเตือน ลงโทษ (นี่คือจุดเริ่มต้นของการทำผิดศีลข้อว่า อทินนาทานา เวรมณี) บางคนเมื่อถูกจับได้ก็โกหกว่า ไม่ได้ขโมยเพื่อปกป้องตนเองจากความผิด (นี่คือ จุดเริ่มต้นของการทำผิดศีลข้อมูสาวาทา เวรมณี) และเมื่อมีการขโมยเกิดขึ้นก็มีการรักษาป้องกันเกิดขึ้นด้วยศาสตราอาวุธเกิดขึ้น และผลที่สุดเกิดเป็นความวุ่นวายในสังคม เกิดการทะเลาะวิวาทกัน (ที.ป.า. 11/129/100) ด้วยเหตุนี้จึงเป็นแรงผลักดันให้คนในสังคมต้องหาผู้ที่จะมาช่วยระงับความวุ่นวายในสังคม โดยผู้นำไม่ต้องหาอาหาร แต่ประชาชนจะแบ่งอาหารในส่วนของตนรวมกันให้ ให้ผู้นำมีหน้าที่อย่างเดียวคือ ระงับข้อพิพาทและตัดสินอย่างเป็นธรรม แล้วประชาชนก็ได้เลือกบุคคลที่มีลักษณะพิเศษทั้งทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา และบุญบารมีขึ้นเป็นผู้นำครั้งแรก เรียกว่า มหาสมมติ เพราะมหาชนสมมติขึ้น ต่อมาจึงเรียกว่า กษัตริย์

จะเห็นได้ว่า ตามทัศนะของพระพุทธศาสนา ในสภาวะธรรมชาตินุษย์อยู่กันอย่างสงบสุข ไม่มีทรัพย์สินส่วนบุคคล เมื่อมนุษย์มีทั้งคนดีและคนชั่ว กลุ่มคนชั่วสร้างปัญหาสังคมจนไม่สามารถจัดการกันเองได้แล้ว มนุษย์จึงร่วมกันหาหนทางแก้ไขโดยการสร้างรัฐขึ้นมาเพื่อการใช้ชีวิตอย่างมีระเบียบแบบแผนร่วมกันภายในรัฐ รัฐจึงเกิดขึ้นตามสัญญาประชาคม และองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดของรัฐก็คือ การคัดเลือกผู้นำที่มีความสามารถ เข้มแข็ง มีคุณธรรม มาเป็นผู้แก้ปัญหาสังคม โดยมีอำนาจลงโทษผู้กระทำผิดเป็นผู้ปกป้องคุ้มครองชีวิตและทรัพย์สิน และตัดสินในกรณีความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในสังคม

เมื่อก้าวโดยสรุปแล้ว ความจำเป็นที่ต้องมีการจัดระเบียบการเมืองการปกครองนั้น เนื่องมาจากความบกพร่องของสังคมที่เกิดจากการกระทำของมนุษย์ผู้มีกิเลส และอีกส่วนหนึ่งนั้นก็เกิดจากสังคมที่ขยายใหญ่ขึ้นจึงจำเป็นต้องมีระเบียบและผู้นำคอยควบคุมผู้ได้ปกครองให้ปฏิบัติตามระเบียบ

ประเภทของผู้นำสังคมตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา

สำหรับประเภทของผู้นำ พระพุทธศาสนามีกล่าวไว้ในคำสอนเรื่อง อธิปไตย 3 ในสังคิติกสูตร โดยจัดแบ่งประเภทของผู้นำเป็น 3 ประเภทตามหลักที่ผู้นำยึดถือในการปกครอง ดังนี้ 1. อัตตาธิปไตย ถือตนเป็นใหญ่ 2. โลกาธิปไตย ถือโลกเป็นใหญ่ 3. ธรรมาธิปไตย ถือธรรมเป็นใหญ่

คำว่า อธิปไตย ในพระไตรปิฎกนี้ไม่ได้มีความหมายเหมือนกับคำว่าอธิปไตยในปัจจุบัน เช่น ประชาธิปไตย อภิชนาธิปไตย หรือ คณาธิปไตย เพราะอธิปไตยในพระไตรปิฎกนั้น หมายถึง หลักที่ผู้ปกครองพึงยึดถือ กล่าวคือ เมื่อเป็นผู้ปกครองแล้วจะยึดถืออะไรเป็นใหญ่ ตนเอง ประชาชน หรือ ธรรมะนั้น ธรรมาธิปไตยจึงไม่ใช่ระบอบการปกครองแต่เป็นหลักในการปกครองของผู้ปกครองที่ยึดถือเอาธรรมเป็นหลักใหญ่ในการปกครอง

พระพุทธองค์ไม่ได้ทรงเน้นว่า ระบอบการปกครองใดดีที่สุด ไม่ได้เสนอว่า จะเลือกผู้ปกครองด้วยวิธีใด หรือมีระบบในการจัดสรรอำนาจอธิปไตยอย่างไร เป็นแต่เน้นว่า ถ้าเป็นผู้ปกครองแล้วควรยึดถืออะไรในการปกครอง (ปริชา ช้างขวัญยืน, 2540) ซึ่งสิ่งที่พระพุทธศาสนาสรรเสริญก็คือ ธรรมาธิปไตย คือ การยึดถือธรรมหรือความถูกต้องดีงามเป็นใหญ่

ธรรมาธิปไตย หมายถึง มีธรรมเป็นใหญ่ มีธรรมเป็นอธิบดี กระทำกิจการคือ ราชกิจทุกอย่างด้วยอำนาจธรรมเท่านั้น (ที.ป.อ. 15/131) กล่าวคือ การตัดสินใจในการปกครองทุกอย่าง จะต้องยึดหลักธรรมเป็นเกณฑ์เท่านั้น ธรรมาธิปไตยจึงถือว่าเป็นหัวใจสำคัญของการปกครอง หรือเป็นหัวใจสำคัญของรัฐศาสตร์ในพระไตรปิฎก เรื่องธรรมาธิปไตยนี้มีปรากฏในราชสูตรซึ่งพระพุทธองค์ทรงตรัสถึงการปกครองทวีปทั้ง 4 ของพระเจ้าจักรพรรดิ และตรัสถึงการปกครองพุทธบริษัทของพระองค์ว่าใช้หลักการเดียวกัน คือ ธรรมาธิปไตย ดังนี้

“ พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย พระเจ้าจักรพรรดิพระองค์ใดแลผู้ทรงดำรงอยู่ในธรรม เป็นพระธรรมราชา พระเจ้าจักรพรรดิแม้พระองค์นั้น ย่อมไม่ทรงยังจักรให้เป็นไป ณ ประเทศที่ไม่มีพระราชา เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสอย่างนี้แล้ว ภิกษุรูปหนึ่งได้ทูลถามว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็ใครเป็นพระราชาของพระเจ้าจักรพรรดิผู้ทรงดำรงอยู่ในธรรมเป็นพระธรรมราชา พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสตอบว่า ธรรมช กิษุ แล้วจึงตรัสต่อไปว่า ดูก่อนภิกษุ พระเจ้าจักรพรรดิผู้ทรงดำรงอยู่ในธรรม เป็นพระธรรมราชาในโลกนี้ ทรงอาศัยธรรมนั้นแหละ ทรงสักการะ เคารพนอบน้อมธรรม ทรงมีธรรมเป็นธง มีธรรมเป็นยอด มีธรรมเป็นใหญ่ ย่อมทรงจัดแจงการรักษา ป้องกัน คุ่มครองที่เป็นธรรมในชนภายใน

อีกประการหนึ่ง พระเจ้าจักรพรรดิผู้ทรงดำรงอยู่ในธรรม เป็นพระธรรมราชา ฯลฯ มีธรรมเป็นใหญ่ ย่อมทรงจัดแจงการรักษา ป้องกันคุ่มครองที่เป็นธรรม ในกษัตริย์เหล่าอนุยนต์ [พระราชวงศานวงศ] ในหมู่ทหาร พราหมณ์ คฤหบดี ขวานิคมนชนบท สมณพราหมณ์ เนื้อและนกทั้งหลาย ... อีกประการหนึ่ง พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้ทรงดำรงอยู่ในธรรม

เป็นพระธรรมราชา ฯลฯ มีธรรมเป็นใหญ่ ย่อมทรงจัดแจงการรักษา ป้องกัน คຸ້ມครองที่เป็น
 ธรรมในพวกภิกษุ...ในพวกภิกษุณี...ในพวกอุบาสิก...ในพวกอุบาสิกาว่า กายกรรมเช่นนี้ควรเสพ
 กายกรรมเช่นนี้ไม่ควรเสพ ฯลฯ บ้านนิคมเช่นนี้ควรเสพ บ้านนิคมเช่นนี้ไม่ควรเสพ พระ
 ตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้ทรงดำรงอยู่ในธรรม เป็นพระธรรมราชาพระองค์นั้น ฯลฯ มี
 ธรรมเป็นใหญ่ ครั้นทรงจัดแจง การรักษา ป้องกัน คຸ້ມครองที่เป็นธรรม... ย่อมทรงยังธรรมจักร
 ขึ้นเยี่ยมให้ขึ้นไปโดยธรรมเทียว ธรรมจักรนั้นย่อมเป็นจักร อันสมณะ พราหมณ์ เทวดา มาร
 พรหม หรือใคร ๆ ในโลก จะคัดค้านไม่ได้” (36/133/276-278)

ฉะนั้น จากเนื้อหาในราชสูตร จะเห็นได้ว่า หลักธรรมาธิปไตยนี้เป็นหลักการที่สามารถใช้ในการ
 ปกครองได้ทั้งทางโลกและทางธรรม

คุณลักษณะของผู้นำสังคมตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา

ตามทัศนะของพระพุทธศาสนา ความเป็นผู้นำจะเน้นที่การปกครองตนเองให้ได้ก่อนเป็นอันดับ
 แรก เนื่องจากการจะเป็นผู้นำคนอื่นได้นั้นต้องสามารถปกครองตนเองให้ได้เสียก่อน ดังพุทธพจน์ว่า
 “บุคคลพึงยังตนให้ตั้งอยู่ในคุณอันสมควรก่อน แล้วพึงพร้าสอนผู้อื่นในภายหลัง บัณฑิตประพฤตินอย่างนี้
 จึงไม่เศร้าหมอง” (จ.ธ. 25/158/52) ทั้งนี้เป็นเพราะการจะเป็นผู้นำให้บุคคลอื่นทำตามหรือมีความเชื่อมั่น
 ผู้นำต้องสามารถนำการกระทำได้ จะได้ไม่ถูกตำหนิในภายหลัง หลักการดังกล่าวจึงเป็นการสอนให้คนมี
 ภาวะผู้นำในตนเอง หรือ พัฒนาตนเองให้มีภาวะผู้นำก่อนที่จะก้าวขึ้นสู่การเป็นผู้นำ การพัฒนาตนเอง
 ดังกล่าวต้องพัฒนาทั้งทางกาย ทางวาจา และทางใจ คือ ไม่ให้คิดชั่ว พูดชั่ว และทำชั่วซึ่งเป็นเหตุแห่งความ
 เดือดร้อนของตนเองและสังคม แต่เพียงเท่านั้นยังไม่พอแต่ยังต้องมีความสามารถในการทำสิ่งที่ถูกต้องเป็น
 ธรรมและเป็นไปเพื่อประโยชน์สุขแก่ตนและส่วนรวมได้ และการพัฒนาตนเองดังกล่าวจะต้องมุ่งเน้นที่การ
 พัฒนาจิตใจเป็นสำคัญ ด้วยการปลูกฝังคุณธรรมให้มีในตนจนสามารถควบคุมจิตใจตนเองได้
 พระพุทธศาสนาถือว่า ผู้นำต้องเอาชนะใจของตนเองให้ได้ก่อน เพราะเมื่อสามารถชนะตนเองได้ ก็ชื่อว่า
 สามารถเอาชนะคนอื่นได้ทั้งหมด ดังพุทธพจน์ว่า “บุคคลชนะหม่มมนุษย์ตั้ง 1,000,000 คนในสมรภูมิยังไม่
 ชื่อว่าเป็นผู้ชนะสงครามอย่างเด็ดขาด คนที่ชนะตนเองได้เพียงคนเดียวนี้สิ จึงชื่อว่า เป็นผู้ชนะสงครามได้
 เด็ดขาด” (จ.ธ. 25/103/40)

จากคำสอนของพระพุทธศาสนาดังกล่าว แสดงถึงการสร้างคุณลักษณะความเป็นผู้นำให้กับตนเอง
 เป็นเบื้องต้นก่อนเป็นสิ่งสำคัญมาก เพราะหากผู้นำเป็นผู้ทรงไว้ซึ่งคุณธรรมและความสามารถแล้ว การจะ
 ปกครองผู้อื่นก็จะเป็นเรื่องง่าย เพราะจะไม่ถูกติเตียนในคุณสมบัติความเหมาะสม อีกทั้งยังจะเป็นประโยชน์
 ต่อการพัฒนาประชาชนให้ตั้งอยู่ในธรรมได้ง่ายด้วย นอกจากนี้เมื่อผู้นำอุปถัมภ์ด้วยคุณธรรมสัมมาปฏิบัติ
 แล้ว ย่อมจะเอื้อประโยชน์ให้การบริหารบ้านเมืองเป็นไปเพื่อประโยชน์สุขของประชาชนโดยฝ่ายเดียว
 ในทางตรงกันข้ามหากผู้นำซึ่งเป็นผู้มีสิทธิ์ใช้อำนาจให้คุณให้โทษแก่ประชาชน ตลอดจนการนำพาสังคม

ไปสู่เป้าหมาย เป็นผู้ที่มีคุณธรรมในตนเอง แม้จะเก่งกาจสามารถในเชิงบริหารเพียงใด ก็คงไม่สามารถที่จะเอาชนะใจตนเองในเรื่องของความโลภ ความโกรธ ความหลงได้ ย่อมจะสามารถใช้อำนาจอย่างไม่เป็นธรรม และมีความเห็นแก่ตัวจนทุจริตคอร์รัปชันเพื่อหวังความสุขส่วนตัว เห็นแก่พวกพ้องและเครือญาติ มากกว่าความถูกต้องเป็นธรรม แล้วผลสุดท้ายเกิดเป็นความเดือดร้อนแก่ประชาชนอย่างมหาศาล

ฉะนั้น ในเบื้องต้นพระพุทธศาสนาจึงกำหนดคุณลักษณะผู้นำสังคมให้เป็นผู้ที่มีคุณธรรมจริยธรรมในตนเองเสียก่อน และหลักธรรมที่เป็นดัชนีชี้วัดคุณภาพทางจริยธรรมของผู้นำได้นั้น มีอยู่หลายหมวดดังจะได้กล่าวต่อไป

ดัชนีชี้วัดคุณภาพทางจริยธรรมของผู้นำสังคม

สำหรับคุณธรรมที่เป็นคุณสมบัติของผู้นำสังคมที่แสดงไว้ในพระไตรปิฎกมีอยู่ 2 ลักษณะ คือ หลักธรรมในการปกครองตน และหลักธรรมในการปกครองคน ดังต่อไปนี้

1. หลักธรรมที่ใช้ในการปกครองตน หมายถึง หลักธรรมที่ผู้ปกครองจะต้องปฏิบัติเพื่อปกครองตนเองให้ตั้งอยู่ในธรรมอันดีงามเพื่อเป็นต้นแบบที่ดีและยังความเลื่อมใสศรัทธาให้เกิดขึ้นแก่ผู้อยู่ใต้ปกครอง ประกอบด้วย หลักทศพิธราชธรรม (ธรรมของพระราชาหรือผู้นำ 10 ประการ ได้แก่ ทาน ศีล บริจาค ความซื่อตรง ความอ่อนโยน ความเพียร ความไม่โกรธ ความไม่เบียดเบียน ความอดทน ความเที่ยงธรรม) , หลักสัปปริสธรรม 7 (หลักธรรมของสัตบุรุษ คือ รู้เหตุ รู้ผล รู้ตน รู้ประมาณ รู้กาล รู้บุคคล รู้ชุมชน) และจักรวรรดิวัตร 5 (วัตรของพระเจ้าจักรพรรดิ ได้แก่ ถือธรรมเป็นใหญ่, จัดการรักษายป้องกันและคุ้มครองอันเป็นธรรม, ห้ามมิให้มีการอันธรรมเกิดขึ้นในพระราชอาณาเขต, ปันทรัพย์เฉลี่ยให้แก่ชนผู้ไร้ทรัพย์, ปรึกษาสอบถามปัญหา กับสมณพราหมณ์ ผู้ประพฤติดี ปฏิบัติชอบ แล้วประพฤติปฏิบัติให้เป็นไปโดยถูกต้อง) หากผู้นำเป็นส่วนหนึ่งของการปกครองโดยคณะบุคคล ก็จำเป็นที่ต้องปฏิบัติตามหลักกอธิปหานิยธรรม 7 ด้วย (หมั่นประชุมกันเนื่องนิตย์, พร้อมเพรียงกันประชุม พร้อมเพรียงกันเลิกประชุม พร้อมเพรียงกันทำกิจที่พึงทำ, ไม่บัญญัติสิ่งที่มีได้บัญญัติไว้ ไม่ล้มล้างสิ่งที่มีบัญญัติไว้, ท่านเหล่าใดเป็นผู้ใหญ่ในชนชาววัชชี เคารพนับถือท่านเหล่านั้น เห็นถ้อยคำของท่านว่าเป็นสิ่งอันควรรับฟัง, บรรดากุลสตรีกุลกุมารีทั้งหลาย ให้อยู่ดีโดยมิถูกข่มเหง, เคารพสักการบูชาเจดีย์, จัดให้ความอารักขา คุ้มครอง ป้องกัน อันชอบธรรมแก่พระสงฆ์ทั้งหลาย)

2. หลักธรรมที่ใช้ในการปกครองคน หมายถึง หลักธรรมที่ผู้ปกครองจะต้องนำไปใช้ในการปกครองผู้ใต้การปกครองและบริหารงานให้เป็นที่ไปด้วยความเรียบร้อย ประกอบด้วย หลักพรหมวิหารธรรม 4 (เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา) หลักสังคหวัตถุ 4 (ทาน ปิยวาจา อตถจริยา สมานัตตตา) หลักราชสังคหวัตถุ 4 (ธรรมที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจประชาชนของพระราชา ได้แก่ สัสตเมธะ ความฉลาดในการบำรุงพืชพันธุ์ธัญญาหาร ส่งเสริมการเกษตร, ปุริสเมธะ ความฉลาดในการบำรุงข้าราชการ รู้จักส่งเสริมคนดีมีความสามารถ, สัมมาปาสะ ความรู้จักผูกผสานรวมใจประชาชนด้วยการส่งเสริมอาชีพ, วาจาเปยยะ รู้จักพูด

รู้จักปราศรัย พุจฉาไพบราษะ สุภาพนุ่มนวล ประกอบด้วยเหตุผล) และหลักการละเว้นอกติ 4 (เว้นจากความ
 ลำเอียงเพราะรัก เพราะชัง เพราะหลง และเพราะกลัว)

ธรรมราชา : ผู้นำสังคมในอุดมคติของพระพุทธศาสนา

“ธรรมราชา” เป็นคำที่พระพุทธองค์ทรงใช้เรียกพระองค์เองด้วยส่วนหนึ่ง ดังพระพุทธพจน์ที่ว่า

“...อีกประการหนึ่ง พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้ทรงดำรงอยู่ในธรรม เป็น
 พระธรรมราชา ฯลฯ มีธรรมเป็นใหญ่ ย่อมทรงจัดแจงการรักษา ป้องกัน ค้ำครองที่เป็นธรรมใน
 พวกภิกษุณี...ในพวกอุบาสก...ในพวกอุบาสิกาว่า กายกรรมเช่นนี้ควรเสพ กายกรรมเช่นนี้ไม่
 ควรเสพ ฯลฯ บ้านนิคมเช่นนี้ควรเสพ บ้านนิคมเช่นนี้ไม่ควรเสพ พระตถาคตอรหันตสัมมาสัม
 พุทธเจ้าผู้ทรงดำรงอยู่ในธรรม เป็นพระธรรมราชาพระองค์นั้น...” (อง. ปัญจก-ฉก. 36/133/276-
 278)

และในอีกกรณีหนึ่งพระพุทธองค์ทรงใช้เรียกพระราชเจ้าผู้ทรงธรรมในอดีตซึ่งพระพุทธศาสนา
 เรียกว่า **พระเจ้าจักรพรรดิ** ดังพระพุทธพจน์ว่า

“...ดูก่อนภิกษุ พระเจ้าจักรพรรดิผู้ทรงดำรงอยู่ในธรรม เป็นพระธรรมราชาในโลกนี้
 ทรงอาศัยธรรมนั้นแหละ ทรงสักการะ เคารพนอบน้อมธรรม ทรงมีธรรมเป็นธง มีธรรมเป็น
 ยอด มีธรรมเป็นใหญ่ ย่อมทรงจัดแจงการรักษา ป้องกัน ค้ำครองที่เป็นธรรมในชนภายใน...”
 (อง. ปัญจก-ฉก. 36/133/276-278)

ความหมายของคำว่า “พระเจ้าจักรพรรดิ”

พระเจ้าจักรพรรดิในพระพุทธศาสนาไม่ได้มีความหมายเช่นเดียวกับที่ใช้ในภาษาไทยทั่วไป เช่น
 สมเด็จพระมหาจักรพรรดิในสมัยอยุธยา หรือ สมเด็จพระจักรพรรดิและสมเด็จพระจักรพรรดินีแห่งประเทศ
 ญี่ปุ่น เป็นต้น ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 ให้ความหมายของจักรพรรดิว่า พระ
 ราชาธิราช, ประมุขของจักรวรรดิ, สมัยโบราณเขียนเป็นจักรพัตราธิราช (ราชบัณฑิตยสถาน, 2542) ในทาง
 พระพุทธศาสนาหมายถึง พระมหากษัตริย์ผู้ครองโลกโดยธรรม กล่าวคือทรงมีขอบเขตพระราชอำนาจกว้าง
 ใหญ่ไพศาลมีมหาสมุทรทั้งสี่เป็นขอบเขต พระองค์ทรงมีธรรมเป็นพลังอำนาจพิเศษที่ทำให้แคว้นหรือ
 ประเทศใหญ่น้อยทั้งหลายมาสามัคคีอยู่ภายใต้การปกครองของพระองค์ โดยเรียกการปกครองของ
 พระองค์ว่า จักรวรรดิ (พระครูโสภณปริยัติสุธี, 2552)

องค์ประกอบของพระเจ้าจักรพรรดิ

ในพระไตรปิฎกพระพุทธองค์ทรงตรัสเล่าถึงพระเจ้าจักรพรรดิในอดีตหลายพระองค์ อาทิพระเจ้า
 จักรพรรดิพระนามว่า ทัพพะเนมิ (ที.ปา. 15/33-38/98-124) เป็นพระมหากษัตริย์ผู้ยิ่งใหญ่ ทรงมีคุณลักษณะ

หรือเครื่องหมายของความเป็นพระเจ้าจักรพรรดิที่สำคัญ 4 ประการ คือ 1. ทรงธรรม 2. ครองราชย์โดยธรรม 3. มีมหาสมุทรทั้ง 4 เป็นขอบเขต 4. ราชอาณาจักรมั่นคงโดยมีรัตน 7 ประการเป็นเครื่องหมาย อันได้แก่ จักรแก้ว ช้างแก้ว ม้าแก้ว แก้วมณี นางแก้ว คหบดีแก้ว หรือ ขุนคลังแก้ว และปริณายกแก้ว หรือ ขุนพลแก้ว (ทวิ ผลสมภพ, 2534)

ระบอบจักรพรรดิ : อุดมรัฐในพระพุทธศาสนา

ในจกวัตตติสูตร (ที. ปา. 15/33-38/98-124) ได้อธิบายลักษณะของบ้านเมืองที่มีความสมบูรณ์แบบในยุคสมัยที่มีพระเจ้าจักรพรรดิปกครองไว้อย่างละเอียด อาทิข้อความบางส่วนในพระสูตรว่า

“...เมื่อท้าวเธอทรงประพฤติกักวัตตติวัตรอันประเสริฐอยู่ จักรแก้วอันเป็นทิพย์ซึ่งมีกำแพงหนึ่ง มีกม มีคุม บริบูรณ์ด้วยอาการทุกอย่าง ปราบกมมีแก้วท้าวเธอผู้สระพระเศียร ทรงรักษาอุโบสถอยู่ ณ ปราสาทอันประเสริฐชั้นบน ในวันอุโบสถ 15 ค่ำ...พระราชอาพระองค์นั้น เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ... มีพระเจ้าจักรพรรดิ พระนามว่า ทัพพนเมมิ ผู้ทรงธรรม เป็นพระราชอาโดยธรรม เป็นใหญ่ในแผ่นดิน มีมหาสมุทร 4 เป็นขอบเขต ทรงชำระแล้ว มีราชอาณาจักรมั่นคง สมบูรณ์ ด้วยแก้ว 7 ประการ คือ จักรแก้ว ช้างแก้ว ม้าแก้ว แก้วมณี นางแก้ว คฤหบดีแก้ว ปริณายกแก้ว เป็นที่ 7 พระราชบุตรของพระองค์มีกว่าพัน ล้วนกล้าหาญ มีรูปทรงสมเป็นวีรกษัตริย์ สามารถย่ำยีเสนาของข้าศึกได้ พระองค์ทรงชำระโดยธรรม มิต้องใช้อาชญา มิต้องใช้ศัสตราครอบครองแผ่นดิน มีสาครเป็นขอบเขต...” (ที. ปา. 15/34-35/100-101) ซึ่งจะขออธิบายรายละเอียดไปตามลำดับดังต่อไปนี้

1. การเกิดขึ้นของพระเจ้าจักรพรรดิเกิดขึ้นจากการทรงธรรมของพระราชอา กล่าวคือ พระราชอาทรงครองราชย์โดยธรรมและทรงบำเพ็ญวัตรปฏิบัติของพระเจ้าจักรพรรดิ เช่น ในวัน 15 ค่ำ ทรงรักษาอุโบสถศีล อยู่ในปราสาทชั้นยอด เป็นต้น

2. เมื่อถึงภาวะที่เหมาะสมของการสร้างบารมีธรรมของพระราชอา จักรแก้วก็จักปรากฏขึ้นในอากาศ เปล่งแสงสว่างประหนึ่งพระจันทร์ดวงที่ 2 แล้วลอยมาอยู่เบื้องพระพักตร์พระราชอาผู้ที่จะได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ

3. พระราชอาผู้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิทรงเปล่งวาจาให้จักรแก้วนำพาไปสู่ความชนะในโลก จักรแก้วได้ลอยไปในอากาศ พร้อมกับพระเจ้าจักรพรรดิ และเสนาอำมาตย์ทั้งหลาย ไปยังเมืองต่างๆ จนถึงขอบฝั่งมหาสมุทร ทุกเมืองพระราชอาพร้อมประชาชนพากันมาเข้าเฝ้าและถวายเมืองให้แก่พระองค์ปกครอง พระองค์ทรงสอนให้พระราชอาทั้งหลายตั้งมั่นอยู่ในศีล 5 ประการ และทรงคืนเมืองให้ปกครองต่อไป จากนั้นจักรแก้วก็พาพระเจ้าจักรพรรดิและเสนาอำมาตย์ข้ามไปยังอีกฝั่งมหาสมุทรและทรงชนะไปทั่วโลก ดินแดนโดยไม่ต้องใช้ศาสตราอาวุธใดๆ ทั้งสิ้น แต่ทรงชนะโดยธรรม

4. เมื่อทรงชนะโลกทั้งหมดแล้วก็ทรงกลับมายังพระราชวังและทรงบริหารประเทศผ่านทางคหบดี แก้วและปริณายกแก้วซึ่งเป็นคูจรัฐมนตรีทางเศรษฐกิจและรัฐมนตรีทางความมั่นคงในปัจจุบัน จนทำให้ประเทศมีทั้งความมั่นคงและมีความมั่งคั่งพร้อมๆ กัน

5. เมื่อประชาชนไม่มีความขัดสน มีความกินอยู่อย่างถ้วนหน้า จึงไม่มีเหตุใดๆ ให้ประชาชนเบียดเบียนกัน ไม่มีโจรขโมย ไม่มีการลงโทษ ประชาชนอยู่กันอย่างผาสุก

6. การสืบทอดตำแหน่งพระราชาสืบทอดโดยพระราชโอรสองค์ใหญ่ แต่ตำแหน่งพระเจ้าจักรพรรดิเป็นตำแหน่งเฉพาะบุคคลไม่สามารถสืบทอดได้ ผู้ประสงค์ต้องบำเพ็ญเอง ปรากฏว่า พระราชโอรสได้บำเพ็ญจักรวรรดิวัตรของพระเจ้าจักรพรรดิและได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิสืบต่อลงมาหลายพระองค์ จนถึงรุ่นหลังๆ ที่พระราชามีได้บำเพ็ญจักรวรรดิวัตรครบถ้วน แต่ปกครองตามความเห็นส่วนตัว จึงมิได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิสืบต่อ

จะเห็นได้ว่า รัฐพระเจ้าจักรพรรดิเป็นรัฐที่สมบูรณ์แบบ เหมือนแนวคิดของขงจื้อ และคล้ายเมืองที่ขงจื้อเคยปกครองโดยยึดคุณธรรมเป็นหลักพร้อมกับการบริหารเศรษฐกิจจนกว้างเปล่า และไม่มีโจรขโมยทรัพย์สินตกหล่นก็ไม่มีใครหยิบเอาไป ประชาชนอยู่อย่างผาสุก

แต่ในจ๊กกั้วตติสูตรก็ได้กล่าวถึงสาเหตุของความเสื่อมศีลธรรมและความสงบสุขของประชาชน เพราะพระราชามีการบริหารเศรษฐกิจให้ดี กล่าวคือ ในอดีตเกิดความขัดสนขึ้นในประชาชน แต่พระราชาก็ไม่ได้พระราชทานทรัพย์ จึงเป็นเหตุให้มีการลักขโมยขึ้น เมื่อจับได้สอบสวนพบสาเหตุก็ทรงพระราชทานทรัพย์ให้เป็นทุน แต่ก็เกิดการเอาอย่างกันขึ้นว่า เมื่อขโมยแล้วจะได้พระราชทานทรัพย์จึงลักขโมยกันมากขึ้น ต่อมาพระราชาก็หยุดพระราชทานทรัพย์แต่เปลี่ยนเป็นการจับมาประหารชีวิตแทน ประชาชนเห็นพระราชาช้ออาวูช ประชาชนก็มีการช้ออาวูชด้วย เช่น การฆ่าโจร หรือ โจรฆ่าเจ้าทรัพย์ และก่อเกิดเป็นความไม่สงบสุขดั่งบ้านเมืองของพระเจ้าจักรพรรดิในอดีตเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน

พระเจ้าอโศกมหาราช : ธรรมราชาในประวัติศาสตร์

พระพุทธเจ้าทรงยกย่องพระเจ้าจักรพรรดิว่าเป็นธรรมราชาไว้ในจ๊กกั้วตติสูตร แต่ก็เป็นเรื่องที่ตรัสเล่าถึงที่เราไม่อาจหาหลักฐานค้นพบได้ บุคคลที่ได้รับการขนานนามว่า เป็นธรรมราชาในประวัติศาสตร์ก็คือ พระเจ้าอโศกมหาราช แม้พระองค์จะไม่ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิอันมีรัฐณะ 7 ประการ แต่พระองค์ก็ทรงดำเนินตามรอยทางพระเจ้าจักรพรรดิ นั่นคือ การยึดถือธรรมเป็นใหญ่ การเคารพธรรม และปกครองโดยธรรม เช่นกัน

ในหนังสือไตรภูมิพระร่วงของพญาลิไท กษัตริย์องค์ที่ 4 ในราชวงศ์พระร่วงแห่งกรุงสุโขทัยกล่าวว่า มีจักรพรรดิที่เป็นธรรมราชาในจ๊กกั้วตติสูตร และยังมีธรรมราชาอีกพระองค์หนึ่ง ทรงพระนามว่า ศรีธรรมมาโศกราช ครองราชย์อยู่ที่กรุงปาตลีบุตร เมื่อ พ.ศ.219 พระเจ้าลิไททรงเห็นว่า พระเจ้าอโศกมหาราชทรงเป็นต้นแบบของธรรมราชาและทรงประสงค์จะยึดถือปฏิบัติธรรมตามแบบนั้นเพราะต้องการที่จะเป็นธรรม

ราชาเช่นเดียวกัน ประวัตินี้พระเจ้าอโศกมหาราชหลายแห่ง โดยเฉพาะในหลักศิลาจารึกได้กล่าวถึงพระจริยาวัตรในการปกครองโดยธรรมไว้หลายประการคือ

1. ทรงมีชัยชนะโดยธรรม กล่าวคือ ในอดีตทรงใช้กำลังต่อสู้ แต่เมื่อทรงชนะแล้ววันกลิ้งก็ได้แล้วก็ทรงหันมานับถือพระพุทธศาสนา และทรงเปลี่ยนวิธีรบเป็นการใช้กำลังงูให้กลัวและยอมแพ้แล้วพระองค์ก็จะทรงสั่งสอนให้มาปฏิบัติธรรมแบบพระองค์ กษัตริย์ที่เป็นเมืองขึ้นต้องปฏิบัติธรรม สั่งสอนธรรม และปกครองโดยธรรมเช่นเดียวกับพระองค์

2. ทรงอุปถัมภ์พระพุทธศาสนาอย่างเต็มที่ โดยเฉพาะการสังคายนาพระไตรปิฎกครั้งที่ 3 และการส่งสมณทูตออกเผยแผ่พระพุทธศาสนาในทุกสารทศ

3. ทรงมีใจกว้างต่อศาสนาอื่น มิได้ทำลายล้างศาสนาอื่นๆ เช่น ฮินดู และเซน

4. ทรงสั่งสอนธรรมแก่ประชาชนทั้งในและนอกราชอาณาจักร

5. ความเมตตาต่อสัตว์เป็นวัตรปฏิบัติของพระเจ้าจักรพรรดิ พระเจ้าอโศกมหาราชก็ทรงแผ่เมตตาธรรมต่อสัตว์อย่างเปี่ยมล้น ทรงเลิกการล่าสัตว์ส่วนพระองค์ ห้ามฆ่าสัตว์เพื่อบูชายัญ เป็นต้น

6. ทรงตั้งธรรมอำมาตย์ โดยทรงตั้งข้าราชการในตำแหน่ง ธรรมมหาอำมาตย์ มีหน้าที่ให้ความช่วยเหลือพระองค์ในการบำเพ็ญธรรม ดูแลพระราชวงศ์ให้บำเพ็ญธรรม สั่งสอนประชาชน และทำงานด้านสังคมสงเคราะห์

7. ทรงปกครองแบบพ่อปกครองลูก กล่าวคือ ทรงปกครองประชาชนด้วยความรักความเมตตาเหมือนพระราชบุตรของพระองค์เอง (วัชรวิ ทรงแปฐม, 2550)

การประยุกต์ใช้ในการปฏิรูปจริยธรรมของผู้นำสังคมไทย

จากการนำเสนอข้อมูลในภาพรวมของคุณลักษณะผู้นำสังคมในอุดมคติตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา ตามที่ปรากฏในคัมภีร์ต่างๆ นั้นทำให้ผู้วิจัยพบว่า สำหรับชีวิตทางโลกแล้วผู้นำสังคมและสังคมในอุดมคติตามหลักพระพุทธศาสนาจริงๆ นั้น ก็คือ ระเบียบของพระเจ้าจักรพรรดิ กล่าวคือ พระเจ้าจักรพรรดิคือผู้นำสังคมในอุดมคติ ส่วนสังคมที่สงบสุขสมบูรณ์ด้วยความเจริญทางเศรษฐกิจและสังคม ผู้คนประกอบด้วยศีลธรรมเช่นเดียวกับพระเจ้าจักรพรรดิ ปราศจากโจรขโมย ดั่งบ้านเมืองในยุคพระเจ้าจักรพรรดิเป็นสังคมอุดมคติ และเมื่อวิเคราะห์ถึงปัจจัยที่ทำให้พระเจ้าจักรพรรดิทรงประสบความสำเร็จอย่างยอดเยี่ยมในการปกครองก็พบว่า มีหลายประการดังนี้

1. พระเจ้าจักรพรรดิทรงเป็นผู้มุ่งมั่นประกอบคุณงามความดีอย่างยิ่ง ประพฤติในจักรวรรดิวัตรเป็นอย่างดี และทรงศีลสม่ำเสมอ (อันเป็นสาเหตุให้จักรแก้วปรากฏขึ้น)

2. พระเจ้าจักรพรรดิทรงรัตนะ 7 ประการเป็นเครื่องมืออันเกิดจากอำนาจบุญของพระองค์ โดยเฉพาะจักรแก้วอันทรงแสนยานุภาพทำให้ทุกประเทศทุกเขตคามยอมสวามิภักดิ์ต่อพระองค์โดยไม่ต้องใช้อาวุธใดๆ (อันเป็นเหตุให้พระองค์ไม่มีเครื่องกังวลด้วยศัตรูจะมารบหรือทำสงคราม)

3. พระเจ้าจักรพรรดิทรงมีขุนคลังแก้ว หรือ คหบดีแก้ว ช่วยในการหาพระราชทรัพย์เพื่อใช้จ่ายในกิจการต่างๆ ในราชอาณาจักร อย่างเพียงพอโดยไม่ขาดแคลนเลย

4. พระเจ้าจักรพรรดิทรงมีขุนพลแก้ว หรือ ปริณายกแก้ว ช่วยในการบริหารราชการแผ่นดิน บำบัดทุกข์บำรุงสุขแก่ประชาชนโดยทั่วหน้ากันอย่างมีประสิทธิภาพ

5. พระเจ้าจักรพรรดิทรงดำรงมั่นอยู่ในธรรม ทรงสั่งสอนให้พระราชาทังปวงในปกครองของพระองค์และประชาชนของพระองค์ทุกคนตั้งอยู่ในธรรม ประพฤติธรรม เป็นเหตุให้ประชาชนปฏิบัติตามและตั้งคมอยู่ในภาวะของสันติสุขได้ง่าย

เมื่อกล่าวโดยสรุปแล้วประกอบด้วย

1. ผู้นำสังคมประกอบด้วยคุณธรรมอย่างยิ่ง และเป็นแบบอย่างแก่ประชาชนได้
2. ปกครองโดยยึดธรรมคือความถูกต้องดีงามเป็นใหญ่
3. สามารถบริหารเศรษฐกิจและสังคมได้อย่างดีเยี่ยม มีความเจริญรุ่งเรืองทั้งทางวัตถุและจิตใจ
4. มีทีมงานที่มีประสิทธิภาพ

จากข้อมูลเรื่องพระราชจริยวัตรของพระเจ้าโศกมหาราชที่ทรงพยายามปฏิบัติตามหลักจักรวรรดิวัตร และทรงยึดมั่นในคุณธรรมอย่างยิ่ง และทรงตั้งธรรมมหาอำมาตย์เพื่อส่งเสริมกิจการด้านพระพุทธศาสนาอย่างแพร่หลายในอาณาจักรของพระองค์และเมืองขึ้น แม้จะไม่สามารถทำได้อย่างสมบูรณ์ เช่นเดียวกับพระเจ้าจักรพรรดิ แต่การที่พระองค์ประพฤติวัตรใกล้เคียงกับอุดมคติมากเพียงใดก็เป็นเหตุให้บ้านเมืองมีความสงบสุขร่มเย็นมากขึ้นเท่านั้น

ในปรัชญาจีน ได้อธิบายไว้ในประวัติของขงจื้อว่า ขงจื้อได้ทดลองบริหารเมืองๆ หนึ่ง ตามหลักคุณธรรม และบริหารเศรษฐกิจให้เจริญดี ก็ปรากฏว่าเกิดความสงบสุขร่มเย็นเป็นอันมาก จนกล่าวกันว่าบ้านเมืองไร้โจรขโมย คุกว่างเปล่าเลยทีเดียว

จะเห็นได้ว่า ได้มีผู้ทดลองใช้หลักการธรรมราชาไปโดยมาบ้างแล้วในประวัติศาสตร์ และก็ได้เกิดผลดีขึ้นแก่บ้านเมืองมากน้อยต่างกันไป แต่มีน้อยมากที่จะได้มีการยึดถือปฏิบัติกันอย่างจริงจัง ซึ่งอาจจะเป็นเพราะการจะได้ผู้นำที่มีคุณลักษณะดังกล่าวเป็นเรื่องยาก แต่ถึงจะเป็นเรื่องยากอย่างไรก็ตามหากปัจจัยแรกคือ การได้ผู้นำสังคมที่มีคุณธรรมไม่อาจทำได้แล้ว การเป็นแบบอย่างและพลังขับเคลื่อนสังคมก็ไม่อาจเป็นไปได้ตลอดถึงการมีทีมงานที่มีประสิทธิภาพที่จะนำพาประเทศไปสู่เป้าหมายก็เป็นไปไม่ได้ ฉะนั้น ผู้วิจัยจึงมองว่า หากเราต้องการนำพาประเทศไปสู่ความเป็นสังคมอุดมคติแล้ว ก็จำเป็นต้องมีผู้นำสังคมที่คุณธรรมดังกล่าว แม้มีน้อยก็ต้องคัดเลือกให้พบและยกย่อง หรือ ไม่มีก็ต้องสร้างให้เกิดมีขึ้น

หากย้อนมองกลับมาในเมืองไทยของเราตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 เป็นต้นมาผู้นำสังคมในระบอบประชาธิปไตยเกิดขึ้นมาจากการแย่งชิงอำนาจกันในชนชั้นสูงบางกลุ่มเท่านั้น หากได้มุ่งประโยชน์แก่ประชาชนจริงๆ ไม่ การบริหารเป็นไปเพื่ออำนาจและผลประโยชน์ และอำนาจ ผลประโยชน์ทางการเมืองดังกล่าวยิ่งซับซ้อนมากยิ่งขึ้นในยุคปัจจุบัน แม้เราจะมีคณะกรรมการป้องกันและปราบปราม

การทุจริตแห่งชาติอยู่ก็ตามก็มีเพียงไม่กี่ครั้งที่สามารถจับได้ไล่ทันนักการเมือง บุคคลที่จะมาเป็น นายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี นักการเมือง สามารถจะเป็นใครก็ได้ที่มีเงินจำนวนมากๆ มีธุรกิจหลายร้อยล้าน พันล้าน เพื่อนำเงินมาลงทุนหาเสียง หรือ ซื้อเสียง หรือ การหาเสียงด้วยวิธีการต่างๆ เช่น การแจกของ เป็นต้น ในขณะที่ข้าราชการการเมืองมีเงินเดือนสูงสุดเพียงประมาณหนึ่งแสนบาทซึ่งบางคราวเป็นรัฐบาลอยู่ เพียงไม่กี่เดือนเท่านั้นก็ยุบสภา เงินเดือนที่ได้ก็ยังไม่สามารถคืนทุนได้เลย บางคราวก็ขาดทุนด้วยซ้ำ แล้ว อะไรเป็นเหตุจูงใจให้นักการเมืองยังอยากเป็นรัฐมนตรี จึงปฏิเสธได้ยากในเรื่องของผลประโยชน์อื่นที่จะเกิดขึ้นในขณะที่ดำรงตำแหน่งทางการเมือง เท่ากับว่า นักการเมืองที่มีคุณธรรมสูงแต่ไม่มีเงินก็ไม่มีโอกาสที่จะเป็นนักการเมืองได้ เพราะแม้แต่ค่าทำป้ายโฆษณาหาเสียงก็ไม่มี

เมื่อผู้นำสังคมไทยยังเป็นใครก็ได้ที่มีเงินมาก และลงทุนหาเสียงแล้วเข้ามาครอบงำเงินแผ่นดินในรูปแบบของการคอร์รัปชันอยู่เช่นนี้ ก็ปฏิรูปประเทศไทยก็ไม่อาจจะปฏิรูปได้สำเร็จ ฉะนั้น การจะปฏิรูปสังคมไทยให้สำเร็จได้ต้องเริ่มจากการปฏิรูปผู้นำสังคม ได้แก่ นักการเมือง และระบบการคัดเลือก ควบคุม และตรวจสอบนักการเมือง เสียใหม่ให้ได้ก่อน เพราะหากระดับบนยังคอร์รัปชัน ก็เป็นเหตุให้ระดับล่าง คอร์รัปชันไปด้วยเป็นขบวนการ

เมื่อสามารถวางระบบคัดเลือกผู้นำสังคมจนประชาชนเกิดความเชื่อมั่นในตัวผู้นำ และเมื่อได้ผู้นำสังคมที่มีคุณธรรมแล้ว จึงให้ผู้นำสังคมสร้างทีมงานขึ้นมาเพื่อพัฒนา 2 ด้านสำคัญพร้อมๆ กัน คือ ด้านเศรษฐกิจและด้านสังคม

เมื่อสร้างเศรษฐกิจให้ดี อย่างถึงระดับรากหญ้า ชาวประชาก็เป็นสุข พร้อมๆ ไปกับการสร้างสังคมอุดมธรรม กล่าวคือ เป็นสังคมแห่งคุณธรรมความดี ให้เรื่องคุณธรรมความดี เป็นวาระแห่งชาติที่จะต้องส่งเสริมสนับสนุนกันให้แพร่หลาย เรื่องนี้เป็นเรื่องสำคัญมากเพราะหากเศรษฐกิจไม่ดี ความยากจนก็บีบบังคับให้ประกอบกรทุจริต หากประเทศไทยยังมีความแตกต่างระหว่างคนรวยกับคนจนจำนวนมาก งานกระจุกตัวอยู่ในเมืองใหญ่ รายได้ต่ำ ค่าครองชีพสูง ก็ไม่มีทางจะแก้ปัญหาได้ ปัญหาเหล่านี้นักวิชาการได้ศึกษากันมามากแล้ว แต่ก็ไม่อาจแก้ไขได้เพราะไม่ลงมือแก้ไข เมืองใหญ่ก็เติบโตขึ้นเรื่อยๆ ชนบทก็ยังลำบากยากจนเหมือนเดิม

ถ้าเราไม่มีรถไฟฟ้าใช้ ไม่มีรถไฟใต้ดิน ไม่มีแอร์พอร์ตลิงค์ ไม่มีสนามบินสุวรรณภูมิ ตลอดถึงเมกะโปรเจกต์อื่นๆ ที่มีมูลค่าหลายหมื่น หลายแสนล้าน แต่ถ้าเงินหลายหมื่น หลายแสนล้านนี้ย้อนกลับไปพัฒนาชนบท พัฒนารายได้เกษตรกร ชาวสวนชาวไร่ ชาวบ้านในชนบทให้เขามีอยู่มีกินด้วยตนเอง ไม่ต้องจากครอบครัวมาหางานทำในกรุงเทพฯ ไม่ต้องถูกความยากจนบีบบังคับให้เขาทำในสิ่งที่ไม่ควรทำเหมาะสมแล้วหรือที่เงินภาษีมหาศาลถูกนำมาพัฒนาแค่เพียงบางจุดของประเทศ ปัญหาเหล่านี้ถูกสะสมจนบานปลายให้มีปัญหาเรียกร้องตามหลายครั้ง เช่น กรณีการชุมนุมประท้วงต่างๆ หากแก้ปัญหาเศรษฐกิจไม่ได้ ประชาชนก็ไม่อาจประพฤติกุณธรรมได้สะดวก

บทสรุป : ปัญหาและทางออกของผู้นำสังคมไทย

เมื่อประเทศไทยมาถึงจุดวิกฤตทางการเมืองจนเกิดการชุมนุมประท้วงรัฐบาลต่อเนื่องกันมาหลายปี โดยเฉพาะตั้งแต่รัฐประหารปี 2549 เป็นต้นมา และเหตุการณ์ได้มาถึงจุดแตกหักอย่างรุนแรงในเหตุการณ์เดือนพฤษภาคม 2553 มีผู้เสียชีวิต 90 กว่าคน บาดเจ็บกว่า 2,000 คน เหตุการณ์ดังกล่าวได้จบลงด้วยการสลายการชุมนุมได้ด้วยกำลังทหารและรถถัง แต่พระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉินกลับถูกตรึงไว้ใช้อย่างยาวนานหลายจังหวัดทั่วประเทศ พร้อมกับระเบิดที่ค้างขึ้นอยู่ไม่ขาดระยะ การสลายการชุมนุมด้วยวาทกรรมการกระชับพื้นที่ หรือ ขอสืบพื้นที่ของรัฐเป็นเหตุให้เกิดการแตกแยกอย่างรุนแรงไปทั่วประเทศและเป็นการแตกร้างอย่างลึกซึ้ง แม้รัฐบาลจะโฆษณาประชาสัมพันธ์ให้ปรองดองกันอย่างไรก็ตาม แต่ในเชิงลึกแล้ว ไม่สามารถทำได้เลย การแบ่งแยกข้างกันของประชาชนที่ศรัทธาพรรคการเมืองยังแบ่งขั้วกันอย่างเข้มข้นและมีทีท่าว่าจะเข้มข้นขึ้นเรื่อยๆ ต่างฝ่ายต่างจัดสัมมนาบ้าง ปราศรัยบ้าง ชุมนุมกันตามโอกาสบ้าง อย่างไม่ขาดระยะ

ในขณะที่ผู้นำสังคม โดยเฉพาะนักการเมืองไทยยังอยู่ในวังวนของการเมืองแบบเก่าๆ อยู่ และปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันยังผุดมาเรื่อยๆ เหมือนดอกเห็ด การโจมตีกันทางการเมือง การทำลายความน่าเชื่อถือถึงสงครามคลิ๊ป และการแถลงข่าวโจมตีฝ่ายตรงข้าม ล้วนแต่เป็นการเพิ่มความแตกแยกมากยิ่งขึ้น อย่างยากที่จะหันกลับมาปรองดองกันได้ ดังที่นักคิดหลังนวยุคมองว่า

ความยึดมั่นถือมั่น	เป็นเหตุให้เกิด	การแบ่งแยก
การแบ่งแยก	เป็นเหตุให้เกิด	การแข่งขัน
การแข่งขัน	เป็นเหตุให้เกิด	ความไม่ไว้ใจกัน
ความไม่ไว้ใจกัน	เป็นเหตุให้เกิด	การทำลายกัน

ส่วนทางแก้ไขก็คือ การส่งเสริมความคิดแบบไม่ยึดมั่นถือมั่น ไม่แบ่งฝักแบ่งฝ่ายให้กับประชาชน

เพราะว่า ความไม่ยึดมั่นถือมั่น	นำไปสู่	การแบ่งหน้าที่กันรับผิดชอบ
การแบ่งหน้าที่	นำไปสู่	ความสามัคคี
ความสามัคคี	นำไปสู่	ความไว้ใจกัน
ความไว้ใจกัน	นำไปสู่	ความช่วยเหลือกัน
ความช่วยเหลือกัน	นำไปสู่	สันติภาพ (กิริติ บุญเจือ, 2545)

แต่ปัญหาใหญ่ก็คือ การส่งเสริมการคิดแบบไม่ยึดมั่นถือมั่น ในแบบหลังนวยุคสายกลางนี้ยังถูกจำกัดอยู่ในวงวิชาการหรือนักคิดบางกลุ่มเท่านั้นซึ่งไม่มีพลังขับเคลื่อนทางสังคมเพียงพอที่จะเปลี่ยนแปลงสังคมได้ และพลังขับเคลื่อนสังคมดังกล่าวนี้จะเกิดขึ้นได้อย่างไร คำตอบก็คือ ผู้นำสังคม แต่ผู้นำสังคมที่เรา มีโดยปกตินั้นยังไม่สามารถที่จะขับเคลื่อนได้ เพราะเป็นเพียงผู้ที่ได้รับคะแนนเลือกตั้งมากที่สุด ไม่ได้เป็นไปตามคุณลักษณะของผู้นำสังคมตามหลักพระพุทธศาสนา นั่นคือ เป็นผู้ประกอบด้วยปัญญาและ

คุณธรรมอย่างสูง ทำอย่างไรเราจึงจะได้ผู้นำที่มีคุณลักษณะดังกล่าวได้ คำตอบก็คือ เปลี่ยนรูปแบบการสรรหา และโครงสร้างการบริหารการเมืองใหม่ โดยผู้นำสังคมที่ได้มาใหม่นั้นเป็นผู้ที่มีคุณธรรมอย่างสูง มีความเสียสละตนเองเพื่อชาติบ้านเมืองอย่างแท้จริง คุณดังพระโพธิสัตว์ในพระพุทธศาสนา โดยไม่มีผลประโยชน์ใดๆ ให้นักการเมืองเข้ามาครอบงำได้ดังในอดีต แล้วคำถามที่ตามมาก็คือ จะมีอยู่จริงหรือ นักการเมืองชนิดโพธิสัตว์นี้ในเมืองไทยของเรา ข้อนี้ผู้วิจัยเชื่อว่า มีอย่างแน่นอน เพราะบุคคลที่ชอบช่วยเหลือสังคมและปรารถนาที่จะเห็นการเปลี่ยนแปลงสังคมในทางที่ดีเหล่านี้มีอยู่ในสังคมไทยเราแล้ว

ประเด็นต่อมาแล้วเราจะเริ่มอย่างไร ผู้วิจัยขอเสนอมุมมองว่า เรามีคณะกรรมการปฏิรูปประเทศไทย และเราควรใช้กลไกนี้สร้างความร่วมมือกันทั้งประเทศเพื่อการเปลี่ยนแปลงประเทศอย่างยั่งยืน โดยในเบื้องต้นควรดำเนินการดังนี้

1. กำหนดเป้าหมายร่วมกันของคนในชาติในการที่จะร่วมกันเปลี่ยนแปลงประเทศอย่างยั่งยืน
2. ระดมความคิดเห็นจากทุกภาคส่วนเพื่อแสวงหาวิธีการดำเนินการเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ดังกล่าว ซึ่งผู้วิจัยมองว่า มันอาจจะมีการเปลี่ยนแปลงตาม แต่เบื้องต้นสิ่งที่ควรทำเป็นอย่างแรกคือ ทำอย่างไรเราจึงจะสรรหาผู้นำสังคมที่มีคุณธรรมและปัญญาอย่างแท้จริงได้ เพราะหากเราได้วิธีการแก้ปัญหาที่ดีอย่างไร แต่เรายังได้นักการเมืองแบบเก่ามาแก้ปัญหา ก็ไม่สามารถทำได้สำเร็จ เพราะพวกเขายอมไม่ทำลายผลประโยชน์ของตนเอง
3. ร่วมกันหาจุดอ่อน ของระบบ และหาทางแก้ไข วิธีการสรรหาผู้นำ
4. โครงสร้างการบริหารมีจุดบกพร่องทำให้เกิดการทุจริตได้อย่างไร จะมีวิธีแก้ไขอย่างไร ทำอย่างไร นักการเมืองจึงจะไม่มีส่วนได้เสียในผลประโยชน์ หรือ งบประมาณ
5. เมื่อได้วิธีการสรรหาผู้นำสังคม วิธีการป้องกันการทุจริตของนักการเมืองด้วยระบบที่รัดกุมแล้ว จะทำการร่างรัฐธรรมนูญใหม่ หรือ จะทำการทดลองสรรหาผู้นำแบบใหม่ด้วยวิธีการใดๆ ก็ตาม โดยให้อำนาจเต็มในการขับเคลื่อนสังคมไปสู่สังคมแห่งคุณธรรมแก่ผู้นำพันธุ์ใหม่

ผู้วิจัยเชื่อว่า เมื่อได้ผู้นำที่เข้มแข็ง ประกอบด้วยปัญญาและคุณธรรมอย่างสูงแล้ว ผู้นำสังคมชนิดนี้ย่อมจะสามารถแสวงหาทีมงานที่ดีมีประสิทธิภาพได้ เมื่อผู้นำระดับสูงมีความเข้มแข็งในความซื่อสัตย์สุจริตแล้ว ผู้นำระดับกลางก็ต้องมีความเข้มแข็งตามไปด้วย เมื่อผู้นำระดับกลางเข้มแข็งในคุณธรรมแล้วย่อมส่งผลต่อผู้นำระดับล่างให้เข้มแข็งตามไปด้วย นั่นก็คือว่า ผู้นำเข้มแข็ง ชุมชนก็เข้มแข็ง และความเข้มแข็งในทางคุณธรรมจริยธรรมกลายเป็นกระแสหลักของสังคมตั้งแต่ ระดับบุคคล ระดับครอบครัว ระดับชุมชน ระดับสังคม และระดับประเทศชาติ

อีกสิ่งหนึ่งที่มีความสำคัญมากและเป็นปัจจัยให้ประชาชนประพฤติคุณธรรมได้สะดวกก็คือ เศรษฐกิจ เป็นหน้าที่ที่สำคัญของผู้นำที่จะต้องบริหารเศรษฐกิจให้เจริญอย่างทั่วถึงทั่วประเทศ โดยไม่มองที่ความเจริญด้านนี้เพียงด้านเดียวดังเช่นในอดีต ไม่ต้องมีเมกะโปรเจกต์มูลค่าหลายหมื่นล้านมาลงในเมืองใหญ่ก็ได้ เพราะผู้คนเบียดกันจนไม่มีที่อยู่แล้ว แต่ควรกระจายความเจริญทางเศรษฐกิจไปยังชนบทซึ่ง

เป็นคนส่วนมากของประเทศให้มากที่สุด แต่ความเจริญในที่นี้ก็ไม่ได้หมายความว่า ทุกคนจะต้องรวยมีบ้านหลังใหญ่ มีรถหรูๆ ขับแบบสังคมวัตถุนิยม แต่ความเจริญในที่นี้ต้องเจริญภายใต้คุณธรรมและความสุข กล่าวคือ ทุกคนมีความพอเพียงในชีวิตความเป็นอยู่ มีความสุขในชีวิตที่เรียบง่าย และอิงอยู่กับศาสนา ซึ่งสังคมชนบทไทยพร้อมที่จะเป็นตัวอย่างให้สังคมเมืองได้

เมื่อได้ผู้นำทุกระดับที่ประกอบด้วยคุณธรรมขั้นสูง มีเศรษฐกิจที่เจริญดีในทุกหนแห่ง ประชาชนก็ดำรงตนอยู่ในศีลธรรมอันดี เท่านั้นสังคมอุดมคติแบบยุคพระเจ้าจักรพรรดิ หรือ ยุคพระเจ้าอโศกมหาราช ก็สามารถที่จะเกิดขึ้นได้ในสังคมไทย

เอกสารอ้างอิง

กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ. (2530). **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับหลวง**. เล่มที่ 10, 11,

15, 21, 23, 25, 36. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์กรมการศาสนา.

กาญจนา ไชยพันธุ์. (2549). **กระบวนการกลุ่ม**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์.

จำนงค์ อดิวัฒน์สิทธิ์. (ม.ป.ป.). **จริยธรรมสำหรับผู้นำ**. เอกสารประกอบการสอนระดับ

บัณฑิตศึกษา สาขาวิชาพัฒนสังคมศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

เดือนใจ แวงงาม. (2534). **พลวัตของกลุ่มและการทำงานเป็นทีม**. กรุงเทพฯ : เม็ดทราย พรินติ้ง.

ทวี ผลสมภพ. (2534). **ปัญหาปรัชญาในการเมืองของโลกตะวันออก**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์

มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

นวลศิริ เปาโรหิตย์. (2544). **จิตวิทยาสังคม**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

เนตร์พัฒนา ยาวีราช. (2546). **ภาวะผู้นำ และผู้นำเชิงกลยุทธ์**. กรุงเทพฯ : เซ็นทรัลเอกซ์เพรส.

ปรีชา ช่างขวัญยืน. (2540). **ทฤษฎีทางการเมืองของพระพุทธศาสนา**. กรุงเทพฯ : บริษัท

สามัคคีสาส์น จำกัด.

พระครูโสภณปริยัติสุธี. (2552). **รัฐศาสตร์ในพระไตรปิฎก**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

มนตรี ชีรธรรมพิพัฒน์. (2540). **จริยธรรมกับภาวะผู้นำ : ศึกษาทัศนะของนักวิชาการรัฐศาสตร์ใน**

มหาวิทยาลัยแห่งประเทศไทยที่มีต่อผู้นำทางการเมือง. วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตร

มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหิดล.

วัชรวิ ทรวงประทุม. (2550). **ความคิดทางการเมืองในพุทธศาสนา**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์

มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

วิจิตร อวาทกุล. (2530). **เทคนิคมนุษยสัมพันธ์**. กรุงเทพฯ : โอ.เอส. พรินติ้ง เฮาส์. อ้างใน กาญจนา

ไชยพันธุ์. (2549). **กระบวนการกลุ่ม**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์.

สมัย จิตต์หมวด. (2551). **พฤติกรรมผู้นำ**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.